

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

SØBYGÅRD

FAVRSKOV KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	04.06.2014
Besigtiget af:	Nanna Secher Larsen og Sidse Martens Gudmand-Høyer
Journalnummer:	2014-7.82.07/710-0001
Kommune:	Favrskov Kommune
Adresse:	Søbygårdsvej 102, 8450 Hammel
Betegnelse:	Søbygård
Fredningsår:	1944
Omfang:	<i>Hovedbygningen (1810) med nyere sidefløj.</i>

— BYGNINGSBESKRIVELSE

Søbygård er beliggende umiddelbart vest for Søbygård Sø og tæt på Sall Skov mod nord og ud til Søbygård Skov mod syd. Nord for hovedbygningen og gårdspladsen er en nyere avlsgård, og syd for hovedbygningen er en stor have.

Hovedbygningen har en sidefløj mod øst på den nordre side. Begge bygninger er grundmurede i én etage og fremtræder i rød blank mur under røde, teglhængte og let opskalkede, halvvalmede tage. I hovedbygningens tagryg er fire skorstenspiber i rød blank mur med sokkel og krave, og i tagfladerne er flere ældre tagvinduer. I sidebygningens østre tagflade er et nyere, firefags ovenlys. Begge bygninger har hvidtede, omløbende bloktandsgesimser.

Hovedbygningen er opført over en høj kælderetage og fremtræder med en høj sokkel af rød, blank mur afsluttet med formsten på en lav base af granit. På begge sider er en trefags frontgavl med rødt, valmet tegltag og herunder en hvidtet gesims. På gårdsiden mod nord leder en trappe i kampesten og granit med et smedet, sort værn op til en ældre, tofløjet og fint detaljeret fyldingsdør med rundbuet, mønsteropsproset overvindue. Indgangen indrammes af hvidtede pilastre, der bærer en kraftig, trekantet fordakning. Hoveddøren er malet i en lys grøn med mørkegrønne og hvide stafferinger. På hver side af trappen leder ældre granittrapper til kælderens ældre, fladbuede og tofløjede fyldingsdøre. På havesiden er en nyere, muret trappe, der leder til et nyere, parti med tre dobbelte havedøre. Vinduerne er mestendels ældre, hvidmalede vinduer under lige stik. I stueetagen er der korspostvinduer med todelte underrammer, mens der i kælderetagen og i frontgavlens øvre del er torammede, todelte vinduer. Ud for den østre gavl er en nyere terrasse og hertil en ny terrassedør.

Sidebygningen hviler på en lav, hvidpudset sokkel. Mod gårdspladsen er et nyere, rundbuet parti i glas med en tofløjet dør, et ældre,

rundbuet staldvindue samt en nyere, tofløjet egetræs fyldingsdør med ruder og herover et rundbuet overvindue. For dørens ruder er et forsiret jerngitter. Mod øst er to nyere, firefags vinduespartier med termoruder. I den søndre gavl er en ældre, hvidmalet dør med kraftige profiler og ”nagler”. På den nordre gavl er en let fremspringende påmuring afsluttet i en vinkel. I påmuringen er en høj, smal, rundbuet niche.

Bygningerne er i dag indrettet til erhverv. Hovedbygningen er disponeret med en lang fordelingsgang mod gårdspladsen samt stuer og et bad mod haven. Inden for hoveddøren er et ældre vindfang med ruder. I den østre gavl er et nyere køkken og herfra adgang til sidebygningen via en nyere trappe, der fortsætter til kælderen. Sidebygningen er indrettet med en forstue, et atelier og et værelse. Atelieret er åbent til kip, hanebåndende er blotlagte, og loftet er bemalt med bibelske motiver. På endegavlen er en trukket, rundbuet indfatning. Fra forstuen er der adgang til kælderen under hovedbygningen. Kælderen er ligesom stueetagen disponeret med en lang fordelingsgang mod gårdsiden og tilstødende rum i varierende størrelser. I hovedbygningens tagetage er der værelser under frontkvistene, og en fordelingsgang med støvlys leder til et gavlværelse i øst og via et uudnyttet loftsrums rum er der adgang til et gavlværelse mod vest. I fordelingsgangen er trævægge med indsat mønstret tremmeværk. En ældre intern trappe med balustre af udskårne brædder forbinder stue- og tagetagen. Det indre er kendetegnet generelt af en traditionel materialeholdning. Gulvene er ældre brædegulve, nyere parketgulve, ligesom der ses nyere flisegulve og gulve belagt med sisaltæppe. Vægge og lofter er pudsede, få lofter har hulkehlsjesims og der er ældre fodpaneler. Enkelte vægge er tapetserede, og der ses flere lofter med indbyggede spots. Kælderen fremtræder med en renoveret og en ældre del og fremtræder med nyere flisegulve, ældre, støbte gulve samt tæppebelagte gulve, pudsede vægge og lofter, hvoraf nogle har indbyggede spots. Der er bevaret flere ældre bygningsdele og detaljer, herunder fodpaneler, ældre et- og tofløjede fyldingsdøre med ældre gerichter og beslagværk samt mange italienske barokdøre med bemalinger og guldstafferinger samt originale indfatninger, hvoraf nogle er udformede med pilastre. En enkelt dørfløj i hovedbygningen er fremstillet af siden af en italiensk barokkiste. I atelieret er udsnit af et brystningspanel med udskårne, bemalede bibelske motiver, rundbuede brændeovnsnicher og en kamin. Vinduerne har ældre anverfere og stormkroge. Endvidere ses nyere fyldingsdøre og enkelte nye loftrosetter.

— BYGNINGSHISTORIE

Søbygård nævnes første gang i kilder i 1323, hvor den forbindes med en mand, der hed Svend Friis. Herefter blev gården forsøgt omdannet til nonnekloster, og i 1428 blev Søbygård overdraget til Tvilum kloster og pavestolen. Syv år efter blev Søbygård dog overdraget til Helenes sønnesøn Laurids Vesterni, der havde været lyst i band. Fra 1400-tallet og frem til 1600 var herregården således ejet af Vesternieslægten, der var en pommersk adelsslægt. Herefter kom Søbygård i Mogens Juels eje, hvis enke solgte Søbygård til Christoffer Gersdorff allerede i 1608. Udgravninger har vist, at der omkring år 1600 lå en større borg på stedet.

Søbygård var herefter i familien Gersdorffs eje indtil 1675, hvor ejendommen blev solgt til Jens Poulsen. I 1719 overtog Christian V Søbygård, da den skulle tjene som ryttergods og militærforlægning. Hovedbygningen var da af ældre dato, og havde på dette tidspunkt to tårne, men den blev revet ned. Søbygårds ladegårdsbygninger blev anvendt som barakker for det skanderborgske rytterregiment. I 1767 overtog Hans Henrik de Lichtenberg Søbygård, og i 1778 købte Erhard Wedell-Friis Søbygård, der stadig er i Wedell-Frijs slægtens eje. I 1802 blev gården lagt under grevskabet Frijsenborg som avlsgård. I 1886 brændte Søbygårds gamle avlsgård. I stedet blev opført en stor trelænget avlsgård nord for hovedbygningen.

Den nuværende hovedbygning blev opført i 1810 af lensgreve Frederik Carl Krag-Juel-Vind-Frijs. Søbygård kaldes i dag også for "Enkesædet" efter Grev Mogens Frijs' enke lensgrevinde Frederikke (Fritze) Sophie Elisabeth Frijs (1865-1949), der satte sit præg på bygningernes interiør og opførte sidefløjen i 1929.

— KILDER

<http://www.danskeherregaarde.dk>

Petersen, Steen Estvad: Danske herregårde. Bygninger - haver - landskaber. København 1980.

Roussell, Aage (red.): Danske Slotte og Herregårde. København 1963-1968.

Trap, J.P.: Danmark. København 1953-1972.

— MILJØMÆSSIG VÆRDI

Den miljømæssige værdi for Søbygård knytter sig til placeringen i landskabet vest for Hammel ud til Søbygård Sø ved udløbet af Gjern Å. Søbygård er karakteristisk placeret imellem avlsgården mod nord og agerjorden mod vest, der kontrasteres af parken mod syd og søen mod øst.

— KULTURHISTORISK VÆRDI

Den kulturhistoriske værdi for Søbygård knytter sig til hovedbygningen som del af et samlet anlæg med gårdsplads, have, avlsgård og agerjord. På traditionel vis vender hovedbygningens gårdsplads og facade ud mod avlsgården, der adskilles fra gårdspladsen af Gjern Å. Denne disponering af avlsgård og hovedbygning har været karakteristisk for herregårdsanlæg siden 1700-tallet ligesom også placeringen af den store, anlagte have mod syd, der udmunder i Søbygård Skov, er typisk for de tidligere barokke herregårdsanlæg. Selve hovedbygningen er karakteristisk for herregårdsbygninger opført i begyndelsen af 1800-tallet ved sin langstrakte, rektangulære form i en etages højde. Endvidere skal nævnes en lille bådebro i åen ved udløbet til søen, hvorfra ejerne har kunnet tage på forlystelses sejlture på Søbygård Sø. Hermed udgør Søbygård et helstøbt herregårdsmiljø, der forstærkes af agerjorden samt resterne af de tidligere vandfyldte grave nordøst for Søbygård, der tilsammen vidner om udviklingen af Søbygård gennem tiden.

Den kulturhistoriske værdi knytter sig i det ydre endvidere til hovedbygningens klassicistiske stilideal, der ses i bygningens strengt symmetriske facader, den høje sokkel og den gennemgående frontgavl. Hertil kommer skorstenspiberne. De ældre korspostvinduer er ligeledes udprægede klassicistiske ligesom den sparsomme dekoration, der udgøres af den kraftige hvidtede, omløbende gesims og hoveddørens indfatning. Hertil kommer de ældre døre med alle detaljer.

I det indre knytter den kulturhistoriske værdi til hovedbygningens ældre, men lidt atypiske planløsning, hvor ankomsten via et vindfang i den lange fordelingsgang, der forløber i hele gårdsidens længde er usædvanlig for tidens herregårdsbyggeri. Dog ses den traditionelle placering af en central havestue med udgang til haven samt stuer og værelser placeret med døre en suite på begge sider af denne. Den kulturhistoriske værdi knytter sig også til den høje kælders planløsning, der spejler stueetagen med en lang, funktionel fordelingsgang mod gården og funktionsbetingede rum mod haven samt til tagetagens indretning med værelser under frontgavlene, gavlværelser samt et uudnyttet loftrum herimellem, hvilket i det

ydre også kan aflæses i de næsten ubrudte tagflader. Hertil kommer det ældre interiør, hvor de imponerende, bemalede, barokke, italienske døre med stafferede indfatninger, flere toppet med en rocaille, samt de bemalede paneler i sidefløjen og i tagetagen ligeledes er atypiske for opførelsestidspunktet og formentlig skal tilskrives den tidligere ejer lensgrevinde Frederikke (Fritze) Sophie Elisabeth Frijs, der sandsynligvis har hjembragt dørene fra udlandet. Flere af de barokke døre har oplukkelige øvre fyldinger. Hertil kommer de øvrige ældre bygningsdele og -detaljer, herunder bræddegulve, paneler, fyldingsdøre med alle detaljer, vindfanget samt kamin og brændeovnsnicher, trappen til tagetagen, tageetagens støvlys og vægge i træ.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Søbygårds arkitektoniske værdi knytter sig til bygningernes sammenhørighed i udtryk og materialer, samt det aflæselige hierarki hovedbygning og sidefløj imellem, der aflæses i tagrejsningerne og bygningernes længde. Hertil kommer hovedbygningens symmetriske facadeskema, hvor frontgavlene og indgangspartiet giver bygningen et herskabeligt udtryk. Hoveddørens fine detaljering og den hvidtede indramning står i kontrast til bygningens øvrige afdæmpede fremtræden i blank murværk uden anden dekoration end den kraftige hovedgesims.

Den arkitektoniske værdi knytter sig i det indre til hovedbygningens stuer beliggende på række ud mod haven, hvor placeringen af dørene en suite underbygger bygningens herskabelige fremtræden. Hertil kommer den lange fordelingsgang både i kælder og stueetagen, der fremhæver bygningens udstrækning. Endvidere udgør det bevarede interiør en arkitektonisk værdi, særligt de barokke døre, hovedtrappen og de bemalede paneler i såvel sidefløj og tagetage er af fin og særegent kvalitet.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

Søbygårds bærende fredningsværdier knytter sig i det ydre til de grundmurede bygningskroppe, de teglhængte tage og skorstenspiberne samt til hovedbygningens symmetri og dekorative elementer, den gennemgående frontgavl og næsten ubrudte tagflader. Hertil kommer, hovedtrappen med værn, kældertrapperne, de ældre døre og vinduer med alle detaljer samt den traditionelle materialeholdning.

De bærende fredningsværdier knytter sig i det indre til den ældre planløsning i såvel hovedbygning og sidefløj i såvel kælder, stueetage og tagetage. Hertil kommer den traditionelle materialeholdning samt

de ældre bygningsdele og -detaljer. Af disse skal nævnes bræddegulve, vindfang, brændeovnsnicher, kamin, et- og tofløjede fyldingsdøre med alle detaljer, bemalede, barokke fyldingsdøre med indfatninger og alle øvrige detaljer, fodpaneler, trappen til tagetagen, støvlyset samt bemalede og udskårne paneler og vægge i træ, samt udskårne paneler, loftsmalerier og indfatning i sidefløjen.

— ANBEFALINGER

Ingen angivet.